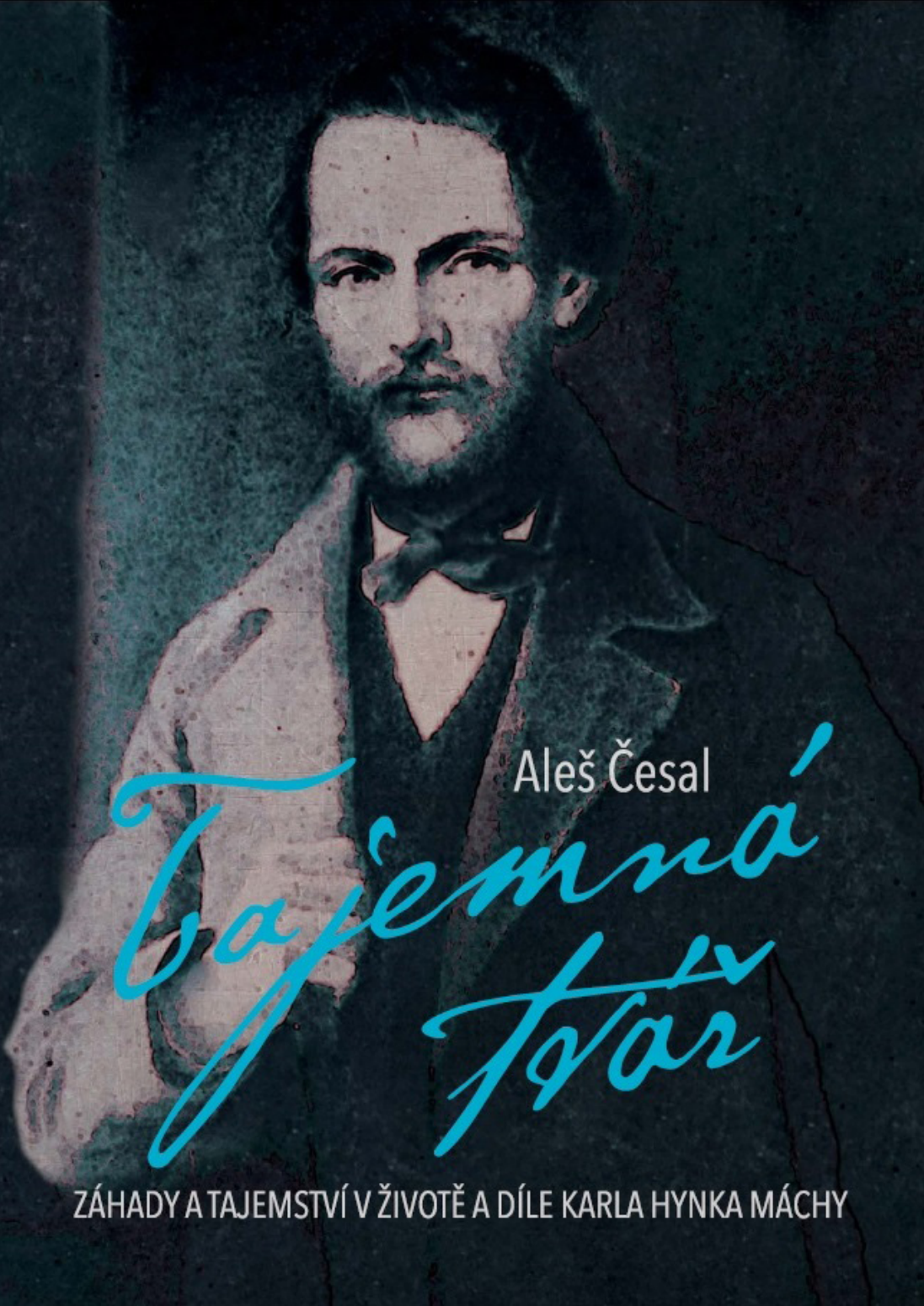

Aleš Česal

Tajemná tvář

ZÁHADY A TAJEMSTVÍ V ŽIVOTĚ A DÍLE KARLA HYNKA MÁCHY

Tajemná tvář

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.xyz.cz
www.albatrosmedia.cz

x·y·z

NAKLADATELSTVÍ

Aleš Česal

Tajemná tvář – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2019

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

Aleš Česal

TAJEMNÁ TVÁŘ

Záhady a tajemství v životě a díle Karla Hynka Máchy

Aleš Česal

TAJEMNÁ TVÁŘ

© Aleš Česal, 2019

Photo © František Pekara

© NAKLADATELSTVÍ XYZ, 2019

ISBN tištěné verze 978-80-7597-552-2

ISBN e-knihy 978-80-7597-596-6 (1. zveřejnění, 2019)

Několik slov úvodem

Rok 2010 je rokem, kdy si připomínáme dvousté výročí narození knížete českých básníků Karla Hynka Máchy. Však se u té příležitosti různé kulturní instituce tumlovaly, aby si toto jubileum připomněly. Trochu ve smyslu Werichova „jubileum je vůl“ se literární historik a kritik Vladimír Novotný zamýšlel v *Literárních novinách* nad máchovským rokem a rozhorlil se nad tím, že je tento rok „přemáchováno“.

Je to pravda a musím se kajícně připojit k zástupu těch, kteří připravovali ono Máchovo velebení. Jedna z výstav roku 2010 se jmenovala Tvář Karla Hynka Máchy a za ni mohu se svými kolegy z Národního muzea i já. Při přípravě materiálů a podkladů k výstavě jsem si připomněl, kolik zajímavých, ba záhadných až tajuplných momentů se kolem Máchy vyskytuje. Nechtěl jsem nashromážděné materiály pro seriózní a naprosto netajuplnou výstavu nechat ležet ladem a rozhodl jsem se, že se do máchovských oslav zapojím po svém – tedy knihou o tajemstvích Karla Hynka Máchy.

Zčásti se jen vracím k tématu, které jsem si před několika lety načrtl v knize *Toulky českým tajemnem* (2002) v kapitole Záhadný Karel Hynek Mácha. K jejímu napsání mě inspirovala publikace Daniely Hodrové *Místa s tajemstvím*, v níž se literární historička na Máchu dívá velmi netradičně. Tato kniha obsahuje pro milovníky záhad a tajemství mnoho inspirativních momentů. Podíváme-li se na máchovské téma podrobněji, zjistíme, že v klidu neponechalo ani ikonu českých autorů literatury faktu Miroslava Ivanova. Prý se proti Miroslavu Ivanovovi někdy příliš ostře vymezují. Ale není tomu tak.

Miroslav Ivanov měl dobrý nos na zajímavá témata – a záhady a tajemství se v Máchově blízkosti vyskytovaly neustále. Připomeňme básníkovy zápisky psané tajným písmem či vzrušené debaty, které vyvolávala otázka Máchovy podoby již u básníkůvých současníků. Kromě toho, že je Mácha považován za jednoho z největších českých básníků, je zkrátka také postavou záhadnou a tajuplnou.

Nejkomplexněji shrnul máchovskou legendu Karel Krejčí v *Praze legend a skutečností*:

Není to ovšem tento jeho historický význam, který z něho udělal postavu pololegendární. Především to bylo tajemství jeho šifrovaného deníku, které se po rozluštění Arbesem stalo z hádanky grafologické psychologickou záhadou jeho podivné lásky. Pak tu bylo tajemství jeho portrétu, které si družina jeho ctitelů z kruhu almanachu, nazvaného jménem jeho nesmrtelného díla, rozluštila romanticky, když podobu básníka našla v zasněných tvářích světce, jehož obraz zdobí kapličku při malebné zřícenině Valdštejna v Českém ráji. Konečně tu byl Máchův romantický konec, onen běh z vrcholu zasmušilého Radobýlu k požáru v Litoměřicích a osamělé umírání v chudé světničce s nádherným pohledem po horách, vinicích a zříceninách, které inspirovaly jeho poezii. Konečně přispělo i to, že první generace jeho ctitelů si jej musela objevovat a zachraňovat z popela nepochopení jeho současníků.

Aleš Česal

Poděkování

Městské knihovně v Rokycanech

Knihovně Národního muzea

Kateřině Dvořákové

Romanu Herzingerovi

Františku Pekarovi

Josefu Purkrťovi

1. kapitola

Svíčka má zloděje ve slunci

Český romantický básník Karel Hynek Mácha se narodil na Újezdě v Praze na Malé Straně v rodině mlynářského pomocníka. Z popisu jeho křestního listu uchovávaného v archivu Umělecké besedy se dovídáme:

Hynek (tehdy ještě Ignác, pozn. aut.) Mácha je narozen v Praze čís. S. 400–III. Dne 10. listopadu 1810 pomocí báby Zuzany Schaubové a téhož dne farářem Janem Grelletem dle křesťanské-katolického obřadu pokřtěn. Rodiče jeho jsou Antonín Mácha, mlynářský chasník z Prahy, a jeho manželka Marie, manželská dcera Josefa Kirchnera, hudebníka v Praze, a Marie rozené – (neznámo). Kmotrové byli: Hynek Mayer, měšťan a lakýr, Barbora Suchá, manželka měšťana a mlynáře.

Jak podotýká Jakub Arbes, v matrice je uvedeno datum 16. listopadu (původně sice 17. listopadu, to bylo ale škrtnuto a opraveno na 16. listopadu). V popisu Umělecké besedy byla číslice 6 mylně přepsána číslicí 0 a jméno jeho kmotry zkomoleno z Jungové na Suchá. Narodil se tedy 16. listopadu 1810.

Hynek Mácha přišel na svět v jednopatrovém domě zvaném U Bílého orla. V dolní části býval hokynářský krám a hospoda. V horní byla mansarda, v níž se alespoň podle Jana Nerudy měl Hynek narodit.

KRUTOVLÁDCE WALLIS

Budoucí básník se nenarodil do příliš utěšených poměrů. Rodina mlynářského pomocníka bohatstvím neoplývala, i když víme, že si nadělal skromné jmění v období válek s Napoleonem, kdy se dařilo obchodu s moukou a obilím.

Dne 5. března 1811 však přichází měnová reforma, která obyvatelstvo rakouské monarchie doslova přes noc ožebračuje. Bankovky byly sníženy na pětinu své nominální hodnoty a měděné třicetikrejcarý měly hodnotu šest krejcarů, patnáctikrejcaráky pak klesly na hodnotu tří krejcarů.

Ani společenské ovzduší v Praze té doby nebylo nejpříjemnější. Bezprostředně před Máchovým narozením úřadoval v Čechách coby nejvyšší purkrabí hrabě Jiří Wallis. O krutosti tohoto úředníka ještě dlouho po jeho odchodu do Vídně kolovaly četné historky:

Že žijí v Čechách lidé a nikoli tvorové nerozumní, jež je možno jen krutým násilím na uzdě držeti, o tom nejvyšší purkrabí český, hrabě Wallis, jak se zdá nevěděl. Každý se ho úzkostlivě strnil; přítomnost jeho naplňovala strachem nejenom mlékařky, kterýmž o častých svých obchůzkách osobně překazoval džbány neb aspoň měchačky bral, nýbrž i pekaře a kramáře, o nichž se domníval býti přesvědčen, že nemají nežli pouhý podvod na mysli, a proto jsou do jednoho trestuhodni.

Rovněž tak, ne-li krutěji choval se k úředníkům, jichž tělo bez obrany vydáno bylo jeho trýznění, čest pak surovým choutkám jeho. Podřízené své týrati bylo se mu stalo pravou životní potřebou, a nejmilejší jeho kratochvílí bylo, dávatí řádným úředníkům citlivým způsobem najevo, že jako otroci závisí na jeho vůli.

Po celé dny musili čekávati bez zaměstnání a o hladu v předpokoji; v noci bývali začasté vyburcováni ze spánku a voláni k němu, by vyslechli ledabylou lhostejnou zprávu. Obesílal je k sobě v lehkém dvorním

obleku a nutil za nekrutějšího mrazu jezdit s ním v otevřeném povoze bezúčelně po Praze nebo po venkově. Viděti je, jak se třesou zimou, zatímco on sám byl v teplý kožich zaobalen, bylo dle vlastních jeho slov nejrozkošnějším žertem.

Po finanční reformě v roce 1811 se Máchovi rodiče stěhují do Mlýnské uličky v lacinější čtvrti u kostelíku svatého Petra.

Právě tady začal Hynek navštěvovat farní školu u Svatého Petra.

Z této doby pochází i zranění, které v roce 1938 napomohlo antropologovi Jiřímu Malému identifikovat Máchovy pozůstatky (podrobněji se tomuto tématu věnuji v kapitole Poslední Máchova cesta 1938–1939). Přečtěme si ale, co o zranění malého Hynka Máchy píše ve svých *Akademických pamětech* Václav Mach:

Bylo velkým překvapením, když se neznámý jinoch na jevišti objevil. Byl to jistě krásný zjev. Mácha skoro velké postavy, štíhlé, obličej a nos měl podlouhlý, čelo vysoké, vlasy černé, nosil je vepředu delší, vzadu na krátko stříhané – a na stranu přičesané. Oči měl tmavomodré, pohled zasmutnělý. K tomu poněkud snědá pleť jeho podávala obraz jinocha jímavého a sličného. Vzezření jeho jevílo jakýsi vnitřní bol. Nenosil vousů, přec ale to byl zjev již muže nad svou mladost vyvinutého, silného a rázného. Na čelisti pod pravým okem měl podlouhlou jizvu dosti značnou, jak mi vypravoval, od pádu se zvonu, když jako chlapec na věži u Svatého Petra pomáhal zvonit.

Svědectví Václava Macha je pro nás důležité i z jiného důvodu, popisuje totiž podobu Karla Hynka Máchy.

Od Svatého Petra se Máchovi stěhují ještě na další místa v Praze, aby nakonec zakotvili na Dobytčím trhu (dnešní Karlovo náměstí) v domě U Hrbků čp. 551/II. Máchův otec získal zdravotní vysvědčení, že má dnu, průduškovou a plicní tuberkulózu, a tudíž nemůže vykonávat mlynářské řemeslo. S povolením magistrátu si proto zřídil krupařství.

Vraťme se ale ke Karlu Hynkovi a připomeňme stručně jeho života běh s tím, že některými otázkami se podrobněji budeme zabývat v dalších kapitolách. Podle dochovaných svědectví Máchových vrstevníků i bratra Michala býval Hynek docela pěkný rošťák, to jsme ostatně mohli pochopit i z historky se zvonem od Svatého Petra.

Po ukončení základního vzdělání Mácha navštěvoval piaristické gymnázium. K jeho oblíbeným knihám patřila Goethova a Schillerova díla, dále Hájkova kronika, Klicperovy povídky a Rukopisy královédvorský a zelenohorský. Nesmíme zapomenout ani na četbu z dětství – na rytířské romány.

Zajímavá zmínka o Máchových literárních počátcích se týká básníkovy synovce Václava Máchy, který prodal básníku a sběrateli Emanuelu z Lešehradu (1877–1955) školní cvičení svého strýce „Příběh Josefa Egyptského“. Tuto slohovou úlohu napsal Karel Hynek Mácha pravděpodobně okolo svého čtrnáctého roku. Údajně není psána příliš dobrou češtinou. To nás ale v tuto chvíli příliš nezajímá.

Zato bych chtěl laskavému čtenáři alespoň stručně představit osobu kupce onoho slohového cvičení. Jaroslav Hašek v *Dějínách Strany mírného pokroku v mezích zákona* ironicky poznamenává, že toho pána v Gothajském almanachu nenalezl. Inu, nevím, do jaké míry Jaroslav Hašek studoval šlechtické almanachy (vůbec se to nedá vyloučit), ale já jsem jméno Lešetický z Lešehradu našel v soupisu šlechtických rodů v Čechách na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory až po současnost, kteroužto objemnou a úctyhodnou knihu sestavil Petr Mašek. O otci Emanuela z Lešehradu Josefu Lešetickém (1836–1914) se zde dočteme, že byl do šlechtického stavu s predikátem „šlechtic z Lešehradu“ povýšen v roce 1899. Jeho syn se stal archivářem zemské banky a kromě básnění, spisování a sběratelství se věnoval i okultismu a mystice. Vybudoval velký archiv literárních dokumentů, který pod jménem Lešehradeum můžete najít v Památníku národního písemnictví v Praze na Strahově. Zaníceně se věno-

val i tajným společenstvem v Čechách, jak z hlediska historického, tak i z pozice aktivního člena těchto řádů a společností. Milovníci a znalci okultní a tajuplné literatury dodnes oceňují Lešehradovy povídky s fantaskními náměty.

MEZI ČEŠTINOU A NĚMČINOU

Karel Hynek Mácha své první básně napsal v osmnácti letech němec-ky. V němčině zkomponoval celkem 23 básní. Nešlo o nic výjimeč-ného – řada slovanských básníků v Rakousku debutovala v němčině. Filologové nastolili otázku, zda tyto německé básně (Mácha sám je označuje termínem „Versuche“ – pokusy, tj. nikoli „Gedichte“, tedy básně) nejsou pouhými domácími úkoly, které Máchovi ukládal pro-fesor klasické filologie na piaristickém gymnáziu Klar. Jde o profeso-ra Aloise Klara, zakladatele slepeckého ústavu v Praze (dnes v něm sídlí Česká geologická služba). Právě po lidumilu Klarovi se jmenuje pražský Klárov.

Podle Otokara Fischera je němčina, kterou Mácha píše své první básně, místy podivná, neněmecká a vyskytují se v ní hrubé chyby. To však nevylučuje, že by muselo jít o básně nějak primitivní. Bohemis-té soudí, že Máchovy německé básně jsou občas podvědomými pře-klady české inspirace. Pavel Eisner ve své studii o Máchově německé poezii (*Okusy Ignaze Máchy*) naopak naznačuje, že Mácha pronikl do tajemství německé poetiky dosti hluboko:

Nejde zde totiž o pouhé pěkné zvukosledy, jsou to verše organisované podle principu aliteracího, stabraimového. Starogermánská i také sta-roněmecká poezie neznala rým; estetické vazivo verše záleželo vedle ryt-mu ve shodě začátečních hlásek několika slov ve verši. Od eufonických hláskových shod, kterým říkáme slovosled, lišil se tento princip (Stabreim, t. j. rým písemný, hláskový) tím, že zvukosled nehledí k představované hodnotě a k většímu přízvuku slov, takže mohu do zvukosledné hodnoty

zapojit třeba i spojku, náměstku apod., kdežto stabreim obmýšlí a váže aliterující shodností jen slovní nositele dominantních představ ve verši, především podstatná jména a slovesa, čímž verš nabývá jakéhosi kvádrového, monumentálního a osudového charakteru (Edda!).

Navíc se tohoto principu starogermánské poezie Mácha drží i později ve svých českých básních. A ještě jedna zajímavá poznámka k německé tváři knížete českých básníků: V odborné literatuře se uvádí, že je Mácha autorem asi 150 nových českých výrazů. Část z nich vznikla podvědomým překladem z němčiny (truchlorouška – Trauerflor, křídlobíle – kreidebleich, noc stříbro-lunná – die Silbermonde Nacht), některé však můžeme považovat za naprosto originální (smutnoorkán). Zdá se však, že němčinu měl Mácha zarytu pod kůží mnohem hlouběji, než by bylo mnohým českým vlastencům milé. Svědčí o tom i dopis určený milované Lori, matce jeho jediného syna, datovaný 2. listopadem 1836, krátce před básníkovou smrtí:

Čech Češce, český básník ženě, jež byla matkou jeho syna a měla se za několik dní stát jeho manželkou. Je to list napsaný v prudkém pohnutí mysli, a v takovém duševním stavu blízkém nepřičetnosti nesáhneme k jazyku, v němž nejsme doma. Mácha v němčině žil až do konce života – ačkoli i jeho jmenované poslední psaní má v textu bohemismy. (Pavel Eisner)

Pavel Eisner tento dopis, obsahující „nápadné bohemismy a frastické vulgarismy“, vysvětluje prudkým pohnutím mysli umírajícího básníka. Tento dopis porovnává s jiným dopisem pro Lori z roku 1834, který je napsán bezvadnou němčinou: *První dopis* (ten z roku 1834, pozn. aut.), pozn. aut. je záměrný výtvar literární, Mácha si na něm dal ctižádostivě záležet; *druhý dopis* je pouhé „sdělení“, jehož málo dbalá slovesná faktura má přízvuk panovačné opovržlivosti.

Dopis Lori z 2. listopadu 1836 je posledním Máchovým dopisem. Karel Hynek se v něm zlobí na Lori za to, že šla ke svému otci, zakazuje jí, aby kamkoli chodila, a vyhrožuje, že neposlechne-li doslova jeho rozkazu, odejde neznámo kam, a ona jej už nikdy nespatří.

Tolik k Máchovým německým počátkům a ke vztahu tohoto českého básníka k němčině. Myslím, že dvoujazyčná literární pozice dokresluje jeho komplikovanou osobnost.

Kolem svého dvacátého věku již veršuje česky. V roce 1831 Josef Jungmann doporučuje Máchovu báseň Svatý Ivan k uveřejnění. Poté, co se Mácha naučil polsky, je uchvácen Mickiewiczem i Słowackým, v polských překladech čte i díla anglického básníka Byrona.

Láska k historii vede Máchu k poutím po českých hradech. Při návštěvě památných míst historie si básník pořizoval četné nákresy. S oblibou vyhledával cikány a tuláky, přitahovala jej tajemná atmosféra hřbitovů a popravišť.

Při hraní v Tylově družině se seznamuje se svojí životní láskou Eleonorou Šomkovou. Z tohoto vztahu vzešel syn Ludvík.

Po absolutoriu práv nastupuje Karel Hynek Mácha jako koncipient u litoměřického justiciára (notáře) Josefa Filipa Durase.

KAT A BÁSNÍK

Z tohoto období se nám zachovala zajímavá vzpomínka Edmunda Donka na setkání Karla Hynka Máchy s katem. Edmund Donek, major ve výslužbě, byl náměstkem litoměřického starosty. Setkání se odehrálo jednoho podzimního dne roku 1836, kdy se do Durasovy kanceláře dostavil litoměřický občan Ignát Ankert, který potřeboval vyhotovit jakési úřední potvrzení. V předpokoji jej přijal praktikant Mácha. Sotvaže se Ankert posadil, vrazil do úřadovny nějaký člověk a rozčileně mával nějakou listinou. Byl to popravčí mistr a pohodný Ledvina, tedy kat a ras v jedné osobě. Aniž by bral ohledy na přítomného Ankerta, spustil pokřik, z něhož vysvitlo, že odmítá zaplatit

platební příkaz za realizování jedné právní záležitosti, protože cenu poplatku považuje za přemrštěnou. Mácha se nejprve snažil cholerického kata uklidnit s poukazem na to, že poplatek naprosto odpovídá stanovené sazbě. Úsilí praktikanta Máchy však bylo marné a kat se rozčiloval stále více, nadával a bouchal pěstí do stolu. Hluk přilákal z vedlejší místnosti i notáře Durase:

„Co se tu proboha děje?“ tázal se udiveně.

„Mistr Ledvina uznal za dobré naši kancelář neslušným způsobem napadnouti, ježto se mu tarifní poplatek za úřední výkon zdá příliš vysokým, a proto nehodlá prý také požadovanou částku zaplatiti!“ vysvětloval Mácha.

Notář Duras, jsa orientován o příčině nechutného výstupu a znaje asi dostatečně povahu Ledvinovu, obrátil se naň s těmito slovy:

„Platební příkaz jste obdržel a zaplatíte částku – bez dlouhého mluvení – do posledního krejcaru. Vy si přece necháte rovněž zaplatit, jestliže nějakého darebáka věšíte!“

„Ale vás, darebáci, budu věšet úplně zadarmo!“ vyhrkl ze sebe Ledvina a pln vzteku se vrhl na notáře.

V tomto rozhodném okamžiku zakročil ale Mácha velmi energickým způsobem. Jsa bezmála o celou hlavu větší nežli Ledvina, uchopil levou rukou útočníka za límec a pravou rukou za kalhoty přibližně v oněch místech, kde zadní část poprsí pozbývá svého poctivého jména, a zvolal: „Pane Ankerte, otevřete mi laskavě dveře kanceláře!“

Oslovený vyhověl s uznáníhodnou rychlostí.

Kat Ledvina vida, že se situace podstatně zjiňčila, učinil pokus změnit útočnou taktiku v neprospěch Máchův. Ale se zlou se potázel.

Mácha zoufale se bránícím útočníkem několikrát tak nehorázně potřásl, že ubožáku bezmála smysly přecházely, pak jej vlekl k otevřenému východu z místnosti. A v nejbližším okamžiku řtil se – překvapením a vztekem zbledlý – mistr ze schodů.

„Zlomí-li si holomek vaz, přerazí-li si hnáty, vzejdou z toho vážně nepříjemnosti, pane kolego!“ *podotknul Duras suše i vrátil se opět do své úřadovny.*

Kat Ledvina však vyvázl pouze s několika modřinami a účet bez dalšího reptání zaplatil. Svědek incidentu Ignát Ankert pak často a rád vyprávěl, jak se básník Mácha pral s litoměřickým katem. Nakonec i sám popravčí mistr Ledvina řadil okamžik, kdy ho slavný básník Mácha vlastnoručně vyhodil z kanceláře a srazil ze schodů, div že mu hnáty nepřerazil, k nejkrásnějším vzpomínkám svého života.

Dne 1. října 1836 se Lori a Hynkovi narodil syn Ludvík ještě před svatbou, která se měla konat 8. listopadu. Milovanou družku a synka Mácha naposledy spatřil 15. října. O týden později pomáhal při hašení požáru v Litoměřicích. Traduje se, že se při hašení napil závadné vody a nakazil se cholerou, jiné teorie uvádějí zápal plic či vleklu infekční chorobu. Buď jak buď, Karel Hynek Mácha umírá v neděli 6. listopadu 1836.

Karel Hynek Mácha vstoupil do české literatury jako autor písňové, vlastenecké i rozjímavé lyriky. Z prózy pak zmiňme *Obrazy ze života mého*, *Márinku*, *Krkonošskou pout'*, zamýšlený velký historický román *Kat* (napsal pouze první díl *Křivoklad*). Někdy jsou za vrchol Máchovy umělecké tvorby považována díla *Máj* a *Cikáni*.

2. kapitola

Na Dobyččím trhu

Jak bylo řečeno v předchozí kapitole, přestěhovali se Máchovi rodiče na Dobyččí trh (dnešní Karlovo náměstí), kde si zřídili krupařství:

Rodiče jeho bydleli tehda na Dobyččím trhu, kde krupařský obchod provozovali. Zpředu nevelký krám s moukou a vařivem, za ním kuchyňka a nejzáze do dvora jizba, komoře více než světnici podobná, byla celá místnost jejich živnosti a obydlí. V zadní jizbě té bydlel Karel sám, jelikož bratr jeho Michal, chasník mlynářský, jda za svým řemeslem, málo se doma zdržoval. Prostý stolec s dvěma židlemi, postel a nad ní kytary jest to jediné, co z básníkovy nářadí si pamatuji. (Josef Bojislav Pichl)

Podobně na Máchův pokojík vzpomíná i Karel Sabina:

Bylť to vskutku příbytek pro básníka Máchova rázu jako naschvál utvořený; síň podlouhlá, úzká, tichá a vždy soumravná a chladná, zář slunce nezameškala se na stěnách jejich, nízkým oknem ledva podlahy na okamžik se dotknuvši. V čele na zdi visel obraz Karlova Týna; postel, stolec, dvě stolice, skříňka na knihy a kytara, a to byl všecken nábytek. U přítomnosti jeho mělo vše to vespolek a s ním ráz zádumčivosti.

Pochmurná atmosféra starého domu a neutěšené poměry jistě hluboce zasahovaly mladíkovu duši. Svým dílem k tomu přispívala i tajuplná atmosféra Dobytčího trhu:

Vedle kostela sv. Ignáce bývala kdysi jezuitská kolej, nyní přeměněná na špitál... Ten nikdy nebývá veselý. Vpravo od domku, kde bydleli Máchovi, se vypínala Novoměstská věž s radnicí a věznicí. Před ní pranyř... Uprostřed náměstí, plného kaluží a dobytčího trusu, se krčily budovy kovárny, vězeňské nemocnice a vojenského skladiště. Opodál rozvaliny gotické kaple Božího těla... Zde také někde ležel černý kámen, kámen „státého“, mající letopočet 1627, kříž a umrlčí hlavu. Mladý Mácha znal jistě tu pověst, která vyprávěla, že se tu za nocí konaly kdysi podivné věci: popravy nepohodlných šlechticů a kněží. Pod kamenem se prý nacházela tajná chodba, stačilo, aby kat chytil černý balvan za roh, smýkl jím – a do šachty pod ním vhodil bezhlavé tělo... Prý ústila ve Faustově domě na rohu Dobytčího trhu.

A uprostřed toho všeho – špitálu, věznice, popravčího kamene, tajemné chodby – prožíval mládí, plné hrůzostrašné čety, Ignác Mácha, student novoměstského gymnázia. (Miroslav Ivanov: Důvěrná zpráva o Karlu Hynku Máchovi)

Prostranství zvané Dobytčí trh, později Karlovo náměstí, je se svou rozlohou 80 550 m² nejen největším pražským a českým náměstím, ale patří k největším evropským náměstím vůbec. Mělo se stát centrem Nového Města pražského a hrálo významnou roli v urbanistickém plánu Karla IV. Název Dobytčí trh upomíná na privilegium Nového Města, týkající se výhradního pořádání dobytčích trhů pro celou Prahu. Dobytčího přídomku se zbavilo až v roce 1848. Někteří kritici nazývali náměstí pro jeho rozlohu „obludným“ a natolik velikým, že by se na něj vešlo lecjaké menší německé město.

Trochu v kontrastu k romantickému mýtu o Karlově náměstí vynívá zpráva komise z roku 1770, v níž skoro nic tajemného nenajdeme:

Nalezli jsme před domem řezníka Josefa Budinského rybníček asi 20 a ½ lokte od domu pana rytíře Mladoty ze Solopysk (tzv. Faustova domu, pozn. aut.), měřící 30 loket délky a 22 šířky. Vedle něho, ale u domu Josefa Nekvasila, jiný rybníček, asi polovice té šířky a délky. Tož jsme shledali, že řezník Josef Budinský mezi oběma rybníčky navezl několik fůr hnoje z poráženého dobytku, kterýžto hnůj, zvláště v letní době, nejenže vydává nepříjemný zápach a smrad, také mnoho neřesti v sobě chová.

Na začátku 19. století anglický lord Findlater navrhl pražskému magistrátu, že na své náklady přebuduje Dobytčí trh na park. Jedinou podmínkou bylo, že se magistrát bude o park starat. Jak už to v Čechách bývá, než aby magistrát velkorysou nabídku přijal, raději ji odmítl. Splínovitý lord Findlater svůj projekt poté uskutečnil v Drážďanech. Skoro po třiceti letech začal magistrát, ovšem na své vlastní náklady, přetvářet horní část Dobytčího trhu na park...

V době Karla IV. proslul Dobytčí trh nevídanou atrakcí. Otec vlasti zde nechal roku 1352 postavit dřevěnou věž, z níž byly každý druhý pátek po Velikonocích ukazovány svátosti, říšské korunovační klenoty a ostatky svatých. Tato atrakce každoročně přitáhla do Prahy množství návštěvníků.

V roce 1382 byla tato pozoruhodná dřevěná stavba zbourána a nahrazena stavbou ještě pozoruhodnější – kaplí Božího těla, vystavěnou ve tvaru osmicípé hvězdy. Proč právě osmicípé? Osmicípá hvězda podle tradice ohlašovala narození Páně. Je to ona „kometa“, která se věší na špici vánočního stromku či září nad betlémy.

Pověst však hovoří o malé kapli, která stála na místě pozdějšího kostela. Po svatém přijímání vyšla jedna nestoudnice ven a vypliv-

la hostii. Přes toto místo vždy hnali dobytek, ten se ale teď kácel a nechtěl hostii překročit. Když se na místě rouhačského činu začala objevovat jasně zářící hvězda, lidé odstranili hromadu dříví a našli pod ní neporušenou hostii. Aby se tento zločin napravil, vystavěli tam kapli Božího těla, navíc ve tvaru oné zářící hvězdy. Zřizovatelem kaple se stal Václav IV. a kamenické bratrstvo Obruče a kladiva, jehož byl král členem.

Pražští zednáři považovali v 18. století bratry Obruče a kladiva za své předchůdce a za chybějící mezičlánek spojující tradici templářskou a zednářskou; společnost Obruče a kladiva totiž vznikla sedmadesát let po zániku templářského řádu.

V roce 1775 objevili v Praze listinu, která dokládala vznik tohoto bratrstva. Pražští zednáři se okamžitě přihlásili k odkazu tohoto společenství, za jehož člena pokládali i Petra Parléře.

Tajuplnou kulisu Dobytčího trhu mnohem později doplnila stavba jezuitského chrámu svatého Ignáce, který vyrostl přímo proti kapli Božího těla. V tomto prostoru proti sobě symbolicky stanuli dva odvěcí protivníci – svobodní zednáři a jezuité. Kromě toho kaple Božího těla představovala ještě jeden fenomén českých dějin. Právě tady bylo centrum předhusitského hnutí a právě zde byla vyhlášena kompaktáta.

Bohužel kaple musela být po ediktu Josefa II. zbořena (stalo se tak roku 1789), a proto ji pamatuje pouze jezuita Ignác z Loyoly, shlížející z průčelí svého chrámu a ozdobený svatozáří, která v hierarchii katolických světců přináležela pouze Panně Marii. Podivuhodná atmosféra Dobytčího trhu však zůstala zachována i v dílech českých klasiků. Navíc existuje pozoruhodný popis v knize Karla Krejčího *Praha legend a skutečností* a je poutavě vylíčena i v Rippelinově *Praze magické*. Místo tak pozoruhodné muselo ukrývat záhadné podzemí, v němž se odehrávaly nejfantastičtější příběhy.

Nejvíce dohadů vyvolával záhadný kámen označený křížem, který vyčníval nedaleko kaple Božího těla. Zde se prý konaly tajné po-